

Výrostek

F. M. DOSTOJEVSKIJ

VÝROSTEK

VÝROSTEK

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

slovaart

Translation © Tatjana Hašková – dědicové c/o DILIA, 1961
Czech edition © Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2019
Cover illustration © Tomski&Polanski 2019
All rights reserved

Z ruského originálu *Podrostok* (Gosudarstvennoje
izdatel'stvo chudožestvennoj literatury, Moskva 1957)

přeložila Tatjana Hašková

Korektury Marie Teplá

K vydání připravila Kateřina Eliášová

Sazbu zhotovil Alias Press, s. r. o., Bratislava

Tisk Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín

Vydalo Nakladatelství Slovart, s. r. o.,

v edici Světová klasika v roce 2019

Vydání první

Cena uvedená na obálce je nezávazným
doporučením pro konečné prodejce

ISBN 978-80-7529-011-3

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

www.slovart.cz

DÍL PRVNÍ

KAPITOLA PRVNÍ

I

NEODOLAL JSEM A PÍŠU HISTORII SVÝCH PRVNÍCH KROKŮ do života, ačkoli bych si to mohl odpustit. Jedno vím najisto. Už nikdy nebudu psát svůj životopis, kdybych měl být sto let živ. Člověk musí být do sebe příliš nízce zamilován, aby mohl bezostyšně psát o vlastní osobě. Omlouvám se jen tím, že nepíšu pro to, proč píšou všichni, totiž ne pro chvalozpěvy čtenářů. Jestliže mě najednou napadlo, že doslova vypíšu vše, co se mi přihodilo od loňského roku, pak to vzniklo z niterné potřeby, natolik mnou otráslы všechny události. Zapisuji toliko příhody a usilovně se vystříhám všeho, co sem nepatří, zejména literárních ozdob; literát píše třicet let a nakonec ani neví, proč tolik let psal. Já literát nejsem, literátem být nehodlám, a kdybych měl s hlubinami své duše a s líčením citů chodit na jejich literární trh, považoval bych to za nepřístojnost a ničemnost. Přesto tuším, což je mrzuté, že se asi tak docela nevyhnu líčení citů ani úvahám (snad i banálním); do té míry kazí člověka každá literární činnost, byť se jí věnoval jedině pro sebe. Úvahy mohou znít velmi banálně, poněvadž to, na čem si zakládáme, může být s velkou pravděpodobností pro člověka nezúčastněného zcela bez ceny. Ale to vše nechme stranou. Vida, mám už alespoň předmluvu. Nic takového se zde už nevyskytne. K věci. Ačkoli není nic zapeklitějšího než přistoupit k nějaké věci, dost možná vůbec k jakékoli věci.

II

Začínám, totiž rád bych začal své poznámky devatenáctým zářím minulého roku, totiž přesně oním dnem, kdy jsem se poprvé setkal...

Avšak vysvětlování, s kým jsem se setkal, výklad jen tak předem, kdy nikdo nic neví, bude banální. Myslím dokonce, že banální je i tento tón. Ačkoli jsem si slíbil, že se vyhnu literárním manýrám, upadám do nich už od první řádky. Nadto abychom psali pořádně, k tomu pouhé přání zřejmě nestačí. Rovněž podotýkám, že snad v žádném evropském jazyce se nepíše tak těžko jako rusky. Přečetl jsem si teď, co jsem právě napsal, a vidím, že jsem mnohem chytřejší než to, co mám napsáno. Jak to přijde, že vše, co chytrý člověk vysloví, je daleko hloupější než to, co v něm zůstává? Nezřídka jsem to na sobě pozoroval i v osobním styku s lidmi po celý ten poslední osudný rok a hodně jsem se pro to natrápil.

Začnu sice devatenáctým zářím, ale přece jen vsunu pár slov o tom, kdo jsem, kde jsem byl předtím, a co mi tudíž mohlo alespoň zčásti táhnout hlavou onoho rána devatenáctého září, aby se ve všem lépe vyznal čtenář i snad já sám.

III

Vystudoval jsem gymnázium a teď už mi jde na jedenadvacátý rok. Jmenuji se Dolgorukij a právně je mým otcem Makar Ivanovič Dolgorukij, bývalý robotník pánů Versilovových. Takto jsem legitimní, třebaže jsem dokonale nemanželský syn a můj původ je mimo veškeré pochyby. Událo se to takto. Před

dvaadvaceti lety navštívil statkář Versilov (můj otec), tehdy pětadvacetiletý, své panství v Tulské gubernii. Domnívám se, že tenkrát na něm ještě nebylo nic osobitého. Je zajímavé, že ten člověk, který na mne tak mocně zapůsobil už od dětství, který měl tak zásadní vliv na mou povahu, a dokonce snad ještě nadlouho poznamenal celou mou budoucnost, že ten člověk mi v mnohém zůstal až dodnes naprostou hádankou. Ale o tom vlastně až později. To se nedá jen tak povědět. Ten člověk beztoho vyplní celý můj sešit.

V té době zrovna ovdověl, tj. ve věku pětadvaceti let. Jeho ženou byla jistá Fanariotovová, z lepší společnosti, ale nepřiliš bohatá. Měl s ní syna a dceru. O této choti, jež ho tak záhy opustila, mám zprávy dosti kusé a zasuté v mých materiálech. Však i četné okolnosti Versilovova soukromí mi unikly, natolik pyšně, nadutě, nepřístupně a ledabyly se mnou vždy jednal, i když tu a tam projevil jakousi až zarážející pokoru. Nicméně jako vysvětlivku propříště uvádím, že utratil za svůj život trojí majetek nikoli nejmenší, dohromady asi přes čtyři sta tisíc, možná i více. Dnes ovšem nemá ani groš.

Přijel tenkrát na venkov „sám pánbůh ví proč“, ale spoň se takto přede mnou později vyjádřil. Jeho malé děti nežily obvykle u něho, nýbrž u příbuzných. Celý život takto nakládal se svými dětmi, ať manželskými, nebo nemanželskými. Na panství měl spoustu čeledí. Mezi ní byl i zahradník Makar Ivanovič Dolgorukij. Zde musím poznamenat, abych měl jednou provždy pokoj: sotvakdo se tolik nazlobil se svým příjmením jako já za celý svůj život. Jistě to byla hloupost, avšak bylo to. Pokaždé, když jsem začínal chodit někam do školy anebo se setkával s lidmi, kterým jsem byl ve svém mladistvém věku povinován odpovědí, zkrátka každý ten kantůrek, vychovatel, inspektor či pop,

kdekdo, všichni, kdo se mě zeptali na mé příjmení a uslyšeli, že jsem Dolgorukij, určitě pokládali za nutné dodat:

„Kníže Dolgorukij?“

A pokaždé jsem byl nucen všem těm darebným lidem vysvětlovat:

„Ne, jenom Dolgorukij.“

Z toho *jenom* jsem se nakonec div nezbláznil. Přitom uvádím jakožto příznačný jev, že si nevzpomínám na jedinou výjimku. Ptali se všichni. Někteří to patrně vůbec nepotřebovali vědět; a taky nevím, koho by to u všech všudy mohlo zajímat! Ale ptali se všichni, všichni do jednoho. Jakmile tazatel uslyšel, že jsem *jenom* Dolgorukij, zpravidla si mě změřil tupým, hloupým, lhostejným pohledem, svědčícím, že sám neví, proč se ptal, a šel ode mne pryč. Spolužáci ze školy se ptali ze všech nejurážlivěji. Jak se ptá školák nováčka? Opuštěný, upejpvavý nováček je první den vstupu do školy (jakékoli) společnou obětí. Všichni mu poroučejí, zlobí ho, zacházejí s ním jako s lokajem. Zdravý a vypasený kluk si náhle stoupne rovnou před svou obětí a několik okamžiků ji pozoruje dlouhým, přísným a zpupným pohledem. Nováček před ním stojí mlčky, a není-li zbabělec, pošilhává a čeká, co se stane.

„Jak se jmenuješ?“

„Dolgorukij.“

„Kníže Dolgorukij?“

„Ne, jenom Dolgorukij.“

„Ách, jenom! Blbče.“

A má pravdu. Vždyť není nic hloupějšího než jmenovat se Dolgorukij, nejste-li kníže. Tu hloupost za sebou vláčím nevinně. Když už jsem se později moc zlobil, pak jsem na otázku „Jsi kníže?“ vždy odpovídal: „Ne, jsem syn robotníka, bývalého nevolníka.“

Potom, když už můj vztek dostoupil vrcholu, tu jsem jednou na otázku, zda jsem kníže, odpověděl pevně:

„Ne, jenom Dolgorukij, nemanželský syn mého bývalého pána, pana Versilova.“

Dostal jsem tenhle nápad už v sextě, a třebaže jsem se vbrzku nezvratně přesvědčil, že jsem hloupý, přece jsem nepřestal tropit hlouposti hned. Vzpomínám si, že jeden z učitelů (byl to ostatně jen on) shledal, že ve mně „hárá pomstychtivá a občanská idea“. Ale celkem byl tento kousek přijat s jakýmsi pro mne ponižujícím zamyšlením. Nakonec mi jeden spolužák, tuze jedovatý hoch, s kterým jsem mluvil sotva jedinkrát do roka, řekl s vážnou tváří, dívaje se poněkud stranou:

„Takové city jsou vám ovšem ke cti a bezpochyby si máte na čem zakládat. Ale být vámi, přece bych tolik nejásal, že jsem nemanželský... A vy se tváříte, jako byste udělal terno!“

Od té doby jsem se už *nechlubil*, že jsem nemanželský syn.

Opakuji, rusky se píše velmi těžko. Vždyť jsem tu popsal celé čtyři stránky o tom, jakou jsem měl celý život zlost na své jméno, kdežto čtenář si už asi vyvodil, že mě dopaluje právě to, že nejsem kníže, nýbrž jenom Dolgorukij. Další vysvětlování a ospravedlnování by už bylo pod mou důstojnost.

IV

Nuže, mezi čeledí, které bylo spousta, bylo kromě Makara Ivanoviče jedno děvče a čítalo už asi osmnáct let, když padesátiletý Makar Dolgorukij náhle pojal úmysl se s ním oženit. Sňatky mezi robotníky byly, jak známo, za nevolnictví uzavírány se svolením panstva a někdy přímo na jeho rozkaz. Na statku tehdy pobýva-

la tetička; vlastně to není má tetička, nýbrž statkářka; ale nevím proč, odjakživa ji všichni nazývali tetičkou, nejen mojí, ale vůbec, a stejně tak v rodině Versilova, s nímž je snad doopravdy spřízněna. Je to Tatjana Pavlovna Prutkovová. Tenkrát ještě měla v téže gubernii a v tomtéž újezdě pětatřicet poddaných. Nedá se říci, že by Versilovovi statek spravovala (měl pět set poddaných), avšak ze sousedské ochoty na něj dohlížela a tento dohled, jak jsem slyšel, vydal za dohled kteréhokoli studovaného správce. Po jejích znalostech mi koneckonců zhoła nic není. Jenom bych rád dodal, aniž chci lichotit a podlízat, že Tatjana Pavlovna je bytost ušlechtilá, a navíc svérázná.

A právě ona neodvrátila zasmušilého Makara Dolgorukého (byl prý tehdy zasmušilý) od jeho manželských úmyslů, ale naopak ho nepochopitelně hojnou měrou povzbudila. Sofja Andrejevna (osmnáctiletá robotnice, totiž moje matka) úplně osiřela už před několika lety. Její nebožtík otec, taktéž robotník, si Makara Dolgorukého zmíry vážil a byl mu něčím zavázán, a když před šesti lety umíral, dal si ho zavolat k smrtelnému loži, dokonce prý čtvrt hodiny předtím, než vydechl naposledy (takže by se to chtěj nechtěj mohlo brát i jako blouznění, kdyby jakožto nevolník stejně nebyl zbaven všech práv), ukázal na dceru a před veškerou čeledí a přítomným knězem mu hlasitě a důtklivě odkázal: „Vychovej ji a pak si ji vezmi za ženu.“ Slyšeli to všichni. Pokud jde o Makara Ivanoviče, nevím, jak se potom vlastně oženil, zda s velkým potěšením, či pouze konal povinnost. Spíš se asi tvářil zcela lhostejně. Byl to muž, který se už tenkrát dovedl „projevit“. Nebyl zrovna písmák ani mudrlant (třebaže dokonale znal bohoslužbu a zejména životy některých světců, ač spíše z doslechu), nebyl, abychom tak řekli, žádný

dvorní rozumář, prostě měl umíněnou, někdy až nebezpečnou povahu. Mluvil holedbavě, pronášel neomylné soudy a konečně – „žil ctihodně“, což byl jeho vlastní nezvyklý obrat. Takové to s ním bylo tenkrát. Jistěže si získal všeobecnou úctu, ale prý ho nikdo nemohl vystát. Něco jiného bylo, když přestal být robotníkem. To už se na něho vzpomínalo nejinak než jako na nějakého světce a trpitele. Vím to bezpečně.

Pokud jde o vlastnosti mé matky, tedy do osmnácti let si ji Tatjana Pavlovna nechala u sebe, přestože správce naléhal, aby byla dána do Moskvy do učení, a poskytla jí určitou výchovu, totiž naučila ji šít, stříhat, naučila ji dívčím způsobům, ba i trošku číst. Slušně psát matka neuměla nikdy. Sňatek s Makarem Ivanovičem byl pro ni už dávno hotovou věcí a vše, co se s ní tehdy stalo, považovala za výtečné a za to nejlepší. K oltáři šla s tím nejklidnějším výrazem, jaký lze vůbec mít v takové chvíli, takže sama Tatjana Pavlovna o ní řekla, že je nekňuba. Toto vše o matčině povaze jsem slyšel rovněž od Tatjany Pavlovny. Versilov přijel na vesnici přesně půl roku po té svatbě.

V

Chci jen říci, že jsem nikdy nemohl zjistit a dostatečně pochopit, jak to vlastně mezi ním a matkou začalo. Jsem zcela ochoten věřit, jak mě loni sám ujišťoval, a to s uzarděním, třebaže se při vyprávění tvářil naprosto nenuceně a „vtipně“, že tu vůbec nebyla žádná láska a že se všechno stalo jen *tak*. Věřím, že je tomu tak, a ruské slůvko *tak* je rozkošné. Ale přesto jsem se vždycky chtěl dovědět, jak se to vlastně mezi nimi mohlo přihodit. Já sám jsem nenáviděl a nenávidím všechny ty ohavnosti celý život. Jistěže to ode mne zda-

leka není pouhá nestoudná zvědavost. Podotýkám, že matku jsem až do loňského roku téměř neznal; od malička mě dali na vychování k cizím lidem, aby Versilov měl své pohodlí, ale o tom až později; proto si zanic neumím představit, jak tenkrát asi vypadala. Jestliže nebyla zvláště hezká, čím tedy mohla upoutat takového člověka, jakým byl tehdejší Versilov? Otázka pro mne závažná, poněvadž zde se tento člověk jeví z mimořádně zajímavé stránky. Jen proto se tážu, nikoli ze zvrhlosti. On sám, ponurý a uzavřený člověk, s tou milou dobromyslností, s kterou tak zatraceně vyrukoval (jako když pro ni sáhne do kapsy), kdykoli viděl, že je to nezbytné – on sám mi říkal, že byl tehdy docela „hloupé mladé štěně“ a ne že by byl sentimentální, ale *tak*, zrovna si přečetl Antona Ubožáka a Poliňku Saksovou, dvě literární díla, jež měla dalekosáhlý civilizační vliv na naše tehdejší dorůstající pokolení. Dodával, že možná Anton Ubožák ho vlastně zavedl na venkov, a dodával to nesmírně vážně. Jakou formou si tedy mohlo „hloupé štěně“ začít s mou matkou? Teď jsem si představil, kdybych měl aspoň jednoho čtenáře, že by se mi jistě dal do smíchu jako tomu nejsměšnějšímu výrostkovi, který si uchoval svou hloupou nevinnost, ale přitom si troufá vykládat a řešit něco, čemu za mák nerozumí. Ano, vskutku, dosud nerozumím, ačkoli se k tomu nepřiznávám z hrdosti, protože vím, jak taková nezkušenost vypadá u dvacetiletého čahouna hloupě. Jenže tomu pánovi povím, že ani on ničemu nerozumí, a dokážu mu to. V ženách se ovšem nikterak nevyznám a ani se nechci vyznat, protože celý život na ně budu kašlat a učinil jsem slib. Nicméně vím určitě, že některá žena zvládne svou krásou nebo čím vmžiku, kdežto kolem jiné musíte chodit půl roku, než poznáte, co v ní je; a abyste takovou ženu prohlédli a zamilovali se do ní,

nestačí jenom hledět a být připraven na cokoli, nýbrž musíte být kromě toho ještě něčím nadáni. Jsem o tom přesvědčen, přestože nic neznám, a kdyby tomu bylo naopak, museli bychom rázem degradovat všechny ženy na obyčejná domácí zvířata a jen takto je mít u sebe. Možná že by si to mnoho lidí přálo.

Vím spolehlivě z několika pramenů, že moje matka nebyla žádná kráska, ačkoli její podobiznu z oněch dob, která kdesi existuje, jsem neviděl. Zamilovat se do ní na první pohled nebylo tudíž možné. Pro pouhé „pobavení“ si Versilov mohl zvolit jinou, a takovou tam měli, ke všemu svobodnou, byla to Anfisa Konstantinovna Sapožkovová, komorná. A kdyby člověk, který přišel s Antonem Ubožákem, rozvracel na základě statkářského práva svátost manželství, byť i manželství svého robotníka, musel by se tuze stydět sám před sebou, protože – opakuji – mluvil o Antonu Ubožákově ještě před několika měsíci, čili po dvaceti letech nesmírně vážně. Vždyť Antonovi přitom sebrali jen koně, a tady šlo o ženu! Stalo se tedy cosi zvláštního, a proto Mlle Sapožkovová prohrála (řekl bych, že získala). Loni jsem na něho párkrát dotíral, když s ním byla trochu řeč (protože s ním nebyla řeč vždycky), dotíral jsem se všemi těmi otázkami a všiml jsem si, že přes své vytříbené chování i dvacetiletý odstup se nějak hrozně ošívá. Ale prosadil jsem své. Aspoň si vzpomínám, jak jednou s tím společensky štitivým vzezřením, které si vůči mně často dovoľoval, nějak divně zahučel, že moje matka byla jedna z těch *bezbranných* bytostí, jakou si člověk ani nezamiluje – naopak, vůbec ne –, ale je mu jí najednou nějak *líto*, snad pro její smířlivost, to ostatně nikdo nikdy neví, proč vlastně, avšak soucit trvá dlouho. Trvá dlouho a člověk se připoutá... „Zkrátka, můj hochu, někdy se ani neodpoutáš.“ Tohle mi řekl.

A pakliže se věci opravdu měly takto, naprosto v něm nemohu vidět tehdejší hloupé štěně, jaké ze sebe pro onu dobu dělá. A o to mi šlo.

Začal mě ostatně už tenkrát ujišťovat, že si ho matka zamilovala z „poníženosti“. To už si mohl rovnou vymyslet, že příčinou byl nevolnický řád! Zalhal z pýchy, zalhal proti svědomí, proti vlastní cti a urozenosti!

To vše jsem jistě napovídal jaksi ke chvále své matky, ačkoli jsem už prohlásil, že jsem nevěděl, jaká tehdy byla. Nejen to, právě že znám všechnu beznadějnost prostředí a žalostných představ, v nichž uvízla od dětství a u nichž potom zůstala na celý život. Neštěstí se přece stalo. Abych nezapomněl, musím se opravit. Vznáším se v oblacích a zapomněl jsem na fakt, který bych měl naopak uvést především. Začalo to mezi nimi rovnou *neštěstím*. (Doufám, že čtenář nebude tak přepjatý, aby hned nepochopil, co mám na mysli.) Zkrátka se to s nimi začalo přesně tak, jak to chodívá mezi statkáři, třebaže Mlle Sapožkovová byla opomínaná. Ale zde zasáhnu a prohlašuji předem, že si nijak neodporuji. Neboť o čem, proboha, o čem mohl v té době hovořit člověk jako Versilov s ženou, jako byla má matka, i kdyby je poutala sebemocnější láska? Slyšel jsem od prostopášných lidí, že muž navazující milostný poměr velmi často začíná úplně mlčky, což je ovšem vrchol zrůdnosti a hnusu. Nicméně by si Versilov, ani kdyby býval chtěl, patrně nebyl mohl začít s mou matkou jinak. Měl jí snad začít vykládat Poliňku Saksovou? A nadto se o ruskou literaturu pramálo starali. Naopak se dle jeho vlastních slov (jednou se dostal do ráže) schovávali po koutech, čekali na sebe na schodech, se zrudlým obličejem od sebe uskakovali, když šel někdo kolem, a přes veškerý nevolnický řád se „tyranský statkář“ chvěl před nepatrnou posluhovačkou. Začalo to

sice po statkářsku, ale dopadlo to tak všelijak, a vlastně se stejně nedá nic vysvětlit. Je to dokonce tajemnější. Už sám rozsah, do něhož se rozrostla jejich láska, je záhadou, protože základní podmínkou lidí typu Versilova je – ihned opustit, jakmile bylo dosaženo cíle. Ale dopadlo to jinak. Zhřešit se sličnou nevolnicí, která je do větru (a to moje matka nebyla), zhýralé „mladé štěně“ (a zhýralí byli všichni, všichni do jednoho, pokrokaři i zpátečníci) nejen smí, ale ani se tomu nevyhne, zejména když uvážíme jeho románovou situaci mladého vdovce i jeho zahálku. Avšak zamilovat se na celý život, to už je přespříliš. Neručím za to, že ji miloval, ale že ji celý život vláčel za sebou, je jisté.

Položil jsem si mnoho otázek, ale je tu jedna nejdůležitější, kterou jsem se – podotýkám – neodvážil rovnou dát své matce, třebaže jsem se s ní loni tak sblížil a ke všemu jsem s ní, jako hrubé a nevděčné štěně, mající za to, že se mu *ublížilo*, nedělal velké okolky. Otázka zní: jak mohla ona sama, když už byla půl roku vdaná, k tomu ještě ujařmena všemi představami o zákonitosti manželství, ušlápnutá jako bezmocná moucha, jak mohla, když svého Makara Ivanoviče ctíla jako nějakého pánaboha, dospět během nějakých čtrnácti dní k takovému poklesku? Přece má matka nebyla zhýralá žena? Naopak, řeknu teď předem, že poctivější duši, jež takovou zůstala po celý život, bychom sotva našli. Dalo by se to vysvětlit leda tím, že nevěděla, co se s ní děje, totiž nikoli v tom smyslu, jak nyní ujišťují advokáti o svých vrazích a zlodějích, ale že to udělala pod mocným dojmem, jaký se za určité prostomyslnosti oběti umocňuje člověka fatálně a tragicky. Kdož ví, snad si k smrti zamilovala... stříh jeho šatů, módní pěšinku ve vlasech, jeho francouzskou výslovnost, právě že francouzskou, z níž nerozuměla ani zbla, romanci,

kteřou jí zaspíval při klavíru, zamilovala si, co nikdy předtím neviděla a neslyšela (přitom byl velice hezký), a zároveň si přímo k zoufání zamilovala i jeho se vším všudy, s obleky a romancemi. Slyšel jsem, že mladým robotnicím za nevolnictví se to někdy stávalo, a to těm nejpoctivějším. Chápu to, a kdo by to chtěl vysvětlovat pouhým nevolnictvím a „ponížeností“, je darebák! Mohl tedy ten mladý muž mít takovou očividnou márnivou moc, aby upoutal bytost, do té doby tak čistou a především tak naprosto odlišnou, naprosto z jiného světa a z jiné země, a uvrhnout ji do zjevné záhuby? Že do záhuby – to má matka doufám chápala celý život. Nemyslela snad na záhubu, leda když do ní šla. Jenže tak je to s těmi „bezbrannými“ vždycky. Vědí, že je čeká zkáza, a přece se do ní ženou.

Když zhřešili, vzápětí učinili pokání. Duchaplně mi líčil, jak lkal na rameni Makarovi Ivanoviči, kterého si dal proto schválně zavolat do pánského pokoje, zatímco ona ležela tou dobou ve mdlobách kdesi ve své komůrce pro služky...

VI

Ale už dosti problémů a skandálních podrobností. Versilov vykoupil mou matku od Makara Ivanoviče, načež brzy odjel a od té doby, jak už jsem napsal výše, ji začal vláčet za sebou takřka všude kromě oněch případů, kdy odjížděl nadlouho; tu ji většinou zanechával péči tetičky neboli Taťjany Pavlovny Prutkovové, jež se k tomu vždy nachomýtl. Bydlívali i v Moskvě, bydlívali v různých jiných vsích a městech, ba i v cizině a konečně v Petrohradě. O tom až později nebo vůbec ne. Řeknu jenom, že za rok po Makarovi Ivanoviči jsem přišel na svět já, pak ještě za rok má sestra

a nato až po nějakých deseti jedenácti letech neduživý hošík, můj mladší bratr, který za několik měsíců zemřel. S bolestivým porodem tohoto dítěte zašla krása mé matky, tak se to alespoň říkalo. Začala rychle stárnout a chřadnout.

Avšak styky s Makarem Ivanovičem přece nikdy neustaly. Ať byli Versilovovi kdekoli, ať žili po několik let na jednom místě anebo se stěhovali, Makar Ivanovič nenechával „rodinu“ beze zpráv. Utvořily se jakési zvláštní vztahy, poněkud slavnostní a takřka seriózní. Mezi panstvem by se k takovým vztahům jistě přimísilo cosi komického, vím to. Ale zde to vypadalo jinak. Dopisy chodily dvakrát do roka, ani víc, ani míň, a byly si navzájem nesmírně podobné. Viděl jsem je. Najdeme v nich málo něčeho osobního. Naopak, jsou to pokud možná jen slavnostní oznámení nejvšeobecnějších událostí a nejvšeobecnějších citů, můžeme-li se takto vyjádřit o citech: zprávy nejprve o vlastním zdraví, pak dotazy po zdraví, slavnostní pozdravy a požehnání – a dost. Právě tato všeobecnost a neosobnost asi patří k slušnému tónu a k dokonalé znalosti chování v daném prostředí. „Slovutné a velevážené choti Sofje Andrejevny zasílám nejuctivější pozdrav...“ „Mileným dítkám posílám rodičovské požehnání, nehynoucí až do skonání...“ Všechny dítky byly vyjmenovány každé zvlášť podle toho, jak jich přibývalo, já mezi nimi. Musím poznamenat, že Makar Ivanovič byl natolik důvtipný, že „Jeho Urozenost velectěného pána, p. Andreje Petroviče“ nikdy neoznačoval za svého „dobrodince“, třebaže mu vytrvale vzkazoval v každém dopise nejponížnější pozdrav a poroučel se do jeho přízně, jemu pak přál požehnání boží. Odpovědi Makaru Ivanoviči zasílala má matka. Odepisovala brzy a vždy docela stejným tónem, jako psal on. Versilov se ovšem kore-